

جهانگردی جهانی: مقصد بعدی؟

فرانس بکت

بالا، باتریهای کهنه در پای K-2، دومین قله بلند جهان در رشته کوه قره‌قوروم.

فرانس بکت روزنامه‌نگار فرانسوی - آمریکایی متخصص موضوعهای زیست‌محیطی است.

از توریست است - فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت را یک دلیل این اثرهای منفی می‌داند. اثر خوب یا بد جهانگردی تا حدی به ابتکارهای مدیریتی کشورهای مولد و پذیرنده توریست بستگی دارد.

امتیاز اصلی توریسم این است که با خود پول می‌آورد. در ۱۹۹۲ عایدی توریسم حدود ۳/۱ تریلیون دلار بود و صنعت جهانگردی برای حدود ۱۳۰ میلیون نفر، یا یک نفر از هر چهارده نفر کارگر در جهان، اشتغال فراهم کرد. روبرت لانگر در پژوهشی به نام **جهانگردی و محیط‌زیست در مدیترانه** یادآور می‌شود که جهانگردی در درجه اول پدیده‌ای اجتماعی است. «جهانگردی، درمقایسه با زمینه‌های اصلی

چگونه می‌توان حفاظت زیست‌محیطی، بهره‌برداری متعادل از منابع طبیعی، و دسترسی عادلانه به میراث جهانی - مسائل اصلی زمان ما - را با گسترش صنعت توریسم آشتی داد؟

فرزندرفاه

جهانگردی بی‌تردید ابزاری نیرومند برای توسعه است، اما شکلهایی که تاکنون به خود گرفته اغلب از لحاظ اثرهای منفی چون بیش بهره‌وری از زمین، آب و انرژی، تولید زباله، و فشار سنگین بر محیط‌زیست اجتماعی و میراث تاریخی و فرهنگی اغلب مورد انتقاد بوده است.

شورای اروپا - اروپا مهمترین منطقه جهان از لحاظ «تولید» توریست و پذیرایی

۲۰۰۰ سال پیش که استرابو، جغرافیدان یونانی، شرح داد کاهنان کروکودیلوپولیس چگونه منتظر ورود «جهانگردان» رومی بودند تا طبق آیین، حیوانی را برای کروکودیل‌های مقدس خدای سبک Sebek قربانی کنند، نمی‌دانست که قرار است جهانگردی چنان متداول شود که روزگاری نیم میلیارد نفر از زیباترین مکانهای جهان بازدید کنند.

طبق پیش‌بینیهای سازمان جهانی توریسم (WTO) در سال ۲۰۰۰ تعداد جهانگردهای بین‌المللی تقریباً به ۶۶۱ میلیون نفر خواهد رسید که آهنگ رشد سالانه آن ۳/۸ درصد است. به این رقم باید صدها میلیون جهانگردی را که هر سال در کشورهای خود سفر می‌کنند نیز افزود.

بالا راست،
جهانگردان
در تایلند.
بالا، چپ، یکی از
جزیره‌های مالدیو.

سنتی فعالیت اقتصادی، پاسخی به نیازهای اولیه مردم نیست، بلکه واکنشی است به شیوه زندگی پدید آمده از رفاه طبقات اجتماعی در کشورهای صنعتی. این یک پدیده تاریخی جدید است.

روزگار «سفرهای واقعی» که به قول کلود لوی استروس، مردم‌شناس فرانسوی، «منظره‌ای را با تمام شکوه دست‌نخورده، نیالوده و ویران‌نشده‌اش» پیش چشمان می‌گذاشت به سر آمده است. این حقیقت را باید بپذیریم که دیگر مکان نادیده‌ای روی کره زمین نمانده است و همه حق رفتن به همه جا را دارند. اما این هم برای تبدیل کوه‌های هیمالیا یا صحرا به زباله‌دانی، برای تبلیغ مراسم مذهبی بالای به‌عنوان جاذبه توریستی از سوی سازماندهان تورها، یا برای ایجاد پارک تفریحی در قلب

برای مطالعه بیشتر:

Tourism and Environment in European Countries, Council of Europe, 1995.

Charter for Sustainable Tourism, World Conference on Sustainable Tourism, Lanzarote, Canary Islands, Spain, 24-29 April 1995, Santa Cruz de Tenerife, 1995 (in English, French and Spanish).

"Sustainable Tourism Development" in the Industry and Environment Journal, Vol. 15, no. 3-4, UNEP, July-December 1992.

Nature Conservation and Tourism in Protected Areas, a Council of Europe seminar, 1991.

Guidelines: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism, WTO and UNEP, 1992.

Tourisme et culture, De la coexistence au partenariat, Editions American Express, Paris, 1993.

Tourisme et environnement en Méditerranée, Enjeux et prospective, Robert Lanquar, preface by Michel Batisse, Les Fascicules du Plan Bleu no. 8, Editions Economica, Paris, 1995.

آنکسور وات که مجموعه معبدهای مقدس کامبوج است، عذر موجهی نیست.

البته بسیاری از جهانگردان از کلان-مرکزهای بتونی (megacenters) تعطیلات که سواحل فرانسه، اسپانیا، مکزیک و تایلند را از شکل انداخته است می‌گیرند. اما حتی دور از این مسیر پاخورده نیز سیل عظیمی از جهانگردان به حیات گیاهی و جانوری و حتی به بافت اجتماعی مکانهایی که بازدید می‌کنند آسیب می‌زنند. شورای اروپا می‌گوید «بسیاری از مردم، شرکتها و حتی سیاستمدارهای درگیر در صنعت توریسم فقط به فکر سود حداکثر کوتاه‌مدت هستند» و بیشتر مواقع موفق می‌شوند از قوانین حافظ محیط‌زیست بگریزند. این «زیرپا گذاشتن قانون» مسئله بسیار دشواری را مطرح می‌سازد.

انتخاب درست

میراث طبیعی و فرهنگی جهان ثروتی غیرقابل فروش است که باید سالم و درست به نسلهای آینده انتقال یابد. بسیاری از کشورهای که منابع طبیعی قابل بهره‌برداری ندارند درصد بزرگی از درآمدها را از توریسم به دست می‌آورند. اما اگر قرار است توریسم پایدار باشد باید به دقت برنامه‌ریزی و کنترل شود.

ادوارد اینسکیپ، کشور کوهستانی بوتان و جزایر مالدیو در اقیانوس هند را برای برنامه محیط‌زیست سازمان ملل (UNEP) مورد پژوهش قرار داده است. بوتان که بر فراز شیبهای شرقی هیمالیا واقع شده و فرهنگ آن بودایی است، مجموعه‌ای از دیرها و مکانهای محصور دارد. در ۱۹۹۵ فقط ۵۵۰۰۰ توریست از

کشورهای غیرهمسایه (و فقط به شکل گروهی) اجازه ورود به بوتان یافتند. میانگین اقامت آنها نه روز بود و هر نفر حداقل ۲۰۰ دلار در روز خرج می‌کرد. جهانگردان در بوتان فقط در مسیرهای تعیین شده رفت و آمد می‌کنند و ساختمانهای جدیدی که برای پذیرایی از آنها ساخته می‌شود باید با قوانین معماری سنتی تطبیق کند و به سیستم تیمار فاضلاب مجهز باشد. در ۱۹۸۷ کمیسیون آثار مرفعی حضور جهانگردان را بر تمرینهای شعائر جوانان بررسی کرد و ورود به چند معبد را برای خارجیها ممنوع ساخت.

مالدیو، رشته کوچکی از جزیره‌های اقیانوس هند و کشوری است مسلمان با مساحت زمین محدود. درآمد توریسم حدود ۲۰ درصد تولید ناخالص ملی مالدیو است. تأسیسات مخصوص گذراندن تعطیلات برای توریست‌ها در جزیره‌های غیرمسکون ساخته شده است تا زندگی اجتماعی و فرهنگی جمعیت بومی (کمتر از ۲۰۰۰۰ نفر) آسیب نبیند.

تهدیدهایی برای مدیترانه

تقریباً یک سوم جهانگردان جهان دیدارکنندگان از کشورهای مدیترانه هستند که آهنگ رشد توریسم در بعضی نواحی ساحلی آن غیرعادی بوده است. مالت یک نمونه است. در ۱۹۹۳ این جزیره کوچک (که با مساحت ۳۱۶ کیلومتر مربع و جمعیت ۳۵۰۰۰۰ نفر یکی از بالاترین تراکمهای جمعیت را در جهان دارد) پذیرای ۱۰۶۳۰۶۹ جهانگرد بود که حدود ۵۲۲ میلیون دلار در جزیره خرج کردند.

افزایش تعداد توریست بویژه در ماههای تابستان، بر ذخیره آب که در مالت بسیار کم است فشار قابل توجهی وارد می آورد - طبق برآورد، جهانگردان دوبرابر ساکنان دائمی آب مصرف می کنند. ایستگاههای نمکزدایی آب بسیار انرژی بر هستند و برای تأمین برق مورد نیاز آنها یک نیروگاه جدید ساخته شده است. بخش بزرگی از فاضلاب بدون اینکه تیمار شود به دریا می ریزد و بعضی پلاژهای شنی در خطر آلودگی اند. فشار توریست بر مکانهای تاریخی و جوامع بومی نیز بسیار زیاد است. برای مثال هر روز به طور متوسط ۱۵۰۰ جهانگرد از شهر مدینا بازدید می کنند و این سیل عظیم جمعیت آسیبهای گوناگون با خود دارد.

جهانگردان در آکروپولیس، آتن (یونان).

دولت مالت برای برنامه ریزی توسعه توریسم و مدیریت دسترسی به مکانها و یادمانها با توجه به کنجایش آنها، گامهایی برداشته است. در نظر داشتن کنجایش مکانها و یادمانها موضوعی است که سازمان جهانی توریسم آن را «میزان استفاده توریستی قابل تحمل برای یک محل ضمن ایجاد رضایت برای بازدیدکننده و اثرهای منفی هرچه کمتر بر منابع» تعریف کرده است.

چشم اندازی جهانی

یونسکو که به ضرورت تعادل بین توریسم، فرهنگ و توسعه آگاهی دارد، مشوق پژوهش و عمل در چهار زمینه است: ارتقا و دفاع از میراث فرهنگی و هویت فرهنگی؛ حفاظت از محیط زیست طبیعی در مقابل تاخت و تاز جهانگردی؛ ترویج شکلی از جهانگردی که به محیط زیست اجتماعی، فرهنگی و طبیعی احترام گذارد و مبنایی برای توسعه باشد؛ گسترش فعالیتهای توریسم فرهنگی که بتواند بویژه برای جوانان کشورهای در حال توسعه درآمد و اشتغال تولید کند.

در ۲۷ و ۲۸ آوریل ۱۹۹۵ در لانزاروت در جزایر قناری (اسپانیا) کنفرانس جهانی

توریسم پایدار برگزار شد. یونسکو از طریق برنامه انسان و زیستکره (MAB) و مرکز میراث جهانی یکی از برگزارکنندگان این کنفرانس بود. ۵۰۰ شرکت کننده این کنفرانس، منشور توریسم پایدار را تصویب کردند. این منشور تأکید می ورزد که «جهانگردی دوسویه است، چون هم می تواند در پیشرفت اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی نقش مثبت داشته باشد و هم موجب فروافت محیط زیست و نابودی هویت بومی شود و بنابراین باید با روشی جهانی با آن برخورد کرد».

مکانهای زیبا به ناچار بازدیدکنندگان را جذب می کنند. هر که درگیر توریسم است باید مسئولانه عمل کند. در غیر این صورت تنها راه چاره، بستن در مکانها و یادمانهای در معرض خطر به روی دیدارکنندگان و ساختن بدل این محلهاست؛ یعنی همان کاری که فرانسه برای غار پیش از تاریخ لاسکو انجام داده است - یا ترتیب دادن توریسم مجازی - حقیقی با تصویرهای کامپیوتری.

جهانگردی برای صلح

«در زمانی که فرایند صلح جهانی در جریان است، بسیار حیاتی می نماید که میراث کشورهای خاورمیانه، که از غنی ترین میراثهای جهان است، تبدیل به عاملی برای توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و محوری برای درک و تبادل میان مردم سراسر جهان شود.»

این سخنان را ژیلبرت تریگانو در اکتبر ۱۹۹۴ ایراد کرد. او تا ۱۹۹۳ رئیس سازمان مشهور جهانگردی کلوب مدیترانه بود و در این سال پروژه تاسیس دانشگاه جهانگردی و فرهنگ برای صلح را به سران شرکت کننده در گردهمایی اقتصادی خاورمیانه - آفریقای شمالی ارائه کرد. گردهمایی که به ریاست شاه حسن در مراکش برپا شد از این پروژه به گرمی استقبال کرد. به احتمال بسیار دو شعبه نخست این دانشگاه در خاورمیانه عربی

تأسیس خواهد شد. پروژه به اعضای شاه حسن رسید و تونس، ایتالیا و فرانسه به شرکت در آن ابراز تمایل کرده اند. یک دوره سه ساله شامل ۹۰۰ ساعت درس در سال از طریق ارتباط تلویزیونی - ماهواره ای به دانشجویان ارائه می شود که به این ترتیب بسیار ارزان خواهد بود. استادان به نوبت از هر شعبه بازدید می کنند و با دانشجویان خود تماس مستقیم می یابند. درسهای نظری را دوره های کارورزی با حقوق در صنعت توریسم و به مدت سه تا چهار ماه در سال تکمیل می کند. در سال نخست، توجه معطوف به اصولی است که در تمام شغل های صنعت توریسم مشترک است و بر اهمیت نقش فرهنگی توریسم تأکید می شود. در سالهای دوم و سوم، زمینه های اصلی فعالیت این صنعت مطالعه می شود و آخرین ترم به هدف

تربیت افراد «پیش قدم مؤسس» اختصاص داده شده است. در بهار امسال تجهیزات تلویزیونی آزمایش می شود و دانشگاه در ماه سپتامبر «برای کار باز خواهد شد». فدریکو مایور، مدیرکل یونسکو، با شناخت این حقیقت که این ابتکار در راستای هدفهای یونسکو است، در ۲۵ ژوئن ۱۹۹۵ پیمان همکاری با سازمان توریسم و فرهنگ برای صلح را امضا کرد. این سازمان را نیز مدیرکل سازمان جهانی جهانگردی، آنتونیو انریکس ساوینیاک، تام گذاری کرده است. ژیلبرت تریگانو در بیم و امید است. چون این کار نخستین پروژه بین دولتها از این نوع است؛ و امید، چون این پروژه توان باقیمانده ای را برای پیش بردن تفاهم و صلح داراست.